

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

Юрій Остапець

ТЕОРІЯ ПАРТІЙ І ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Ужгород – 2019

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

Юрій Остапець

ТЕОРІЯ ПАРТІЙ І ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
(для студентів спеціальності 052 – Політологія)**

Ужгород – 2019

УДК 329 (076)
О-76

Остапець Ю. Теорія партій і партійних систем: навчально-методичні рекомендації (для студентів спеціальності 052 – Політологія). Навчально-методична серія «КАФЕДРА»; [Ужгород. Нац. Ун-т; Ф-т суп. Наук; Кафедра політології і державного управління]. Ужгород, 2019. 28 с.

Розробник:

Остапець Юрій Олександрович, доктор політичних наук, доцент, професор кафедри політології і державного управління, декан факультету суспільних наук

Рецензенти:

Климончук Василь Йосипович, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Шелемба Михайло Михайлович, кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій Ужгородського національного університету

Навчально-методичні рекомендації до курсу «Теорія партій і партійних систем» затверджені на засіданні кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук, протокол, № від 2019 року.

Затверджено Вченою радою факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 9, від 24 червня 2019 р.

ЗМІСТ

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
2. ЗМІСТ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	15
3. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	18
4. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ ТА КУРСОВИХ РОБІТ	19
5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	21
6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:	23

1. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни. Нормативний курс покликаний дати студентам теоретичні знання щодо виникнення, утворення, діяльності політичних партій в сучасних суспільствах.

Відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми напряму підготовки 6.030104 – «Політологія» (галузь знань: 0301 – «Соціально-політичні науки») після засвоєння дисципліни «Теорія партій і партійних систем» студент повинен

знати:

- 1) об'єкт, предмет вивчення дисципліни та методологію, яка використовується в політичній науці для вивчення політичних партій і партійних систем;
- 2) історію становлення та основні етапи розвитку теорії політичних партій;
- 3) зміст основних категорій дисципліни;
- 4) причини виникнення та основні етапи еволюції політичних партій;
- 5) організаційну структуру та типології політичних партій;
- 6) організаційно-технологічні засади регулювання діяльності політичних партій (фінансування, електоральна та парламентська діяльність тощо);
- 7) типологію та характеристику основних типів партійних систем;
- 8) тенденції розвитку політичних партій та партійних систем на сучасному етапі

вміти:

- застосовувати методологію дослідження політичних партій для аналізу партійних систем різних країн;
- орієнтуватися в проблематиці основних тенденцій розвитку сучасних політичних партій та партійних систем;
- розрізняти типи і специфіку функціонування різних типів партійних систем;
- визначати рейтинг політичних партій за визначеними критеріями;
- використовувати емпіричні індекси для аналізу партійних систем;
- готувати повідомлення, виступи, наукові статті на партіологічну проблематику;
- давати критичну оцінку діяльності політичних партій в сучасному соціумі (як в Україні так і за її межами)
- використовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань;
- консультувати суспільно-громадських діячів з питань щодо утворення та діяльності політичних партій.

2. ЗМІСТ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ГЕНЕЗА ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В СУЧАСНИХ СУСПІЛЬСТВАХ

ТЕМА 1. ЕТАПИ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Сутність поняття «політична партія». Різноманітні підходи до трактування сутності політичних партій. Партії як основні суб'єкти політичної діяльності. Роль партій у життєдіяльності суспільства. Функції політичних партій.

Історичні етапи становлення політичних партій. Передісторія політичних партій – протопартійні утворення в Стародавній Греції та Римі, містах Середньовічної Європи.

Етапи становлення політичних партій за М.Вебером: 1) аристократична група, політичні клуби, сучасні масові партії. Відмінність в генезі політичних партій і вплив її на організаційну структуру та методи діяльності партій.

Партії як аристократичні угруповання. Перші приклади партій такого типу: торі та вігі (Англія 1660-1680). Характерні ознаки: відсутність формальної організації, відсутність ідеології, протилежність поглядів на розвиток суспільства тощо.

Партії як політичні клуби. Прикладом є політичні клуби періоду Великої Французької революції. Характерні ознаки організацій такого типу: наявність елементарної організаційної структури, наявність програми дій та певної ідеології, обмеженість чисельності.

Причини виникнення сучасних масових політичних партій: індустріальна та політична революція в країнах Західної Європи, політичні кризи, модернізаційні процеси тощо. Виникнення перших політичних партій в Європі, США, Японії (Ліберальне товариство реєстрації виборців – 1861 р., Загальнонімецький союз робітників – 1863 р. та ін.).

Основні віхи розвитку масових політичних партій: 1) до 1917 р.; 2) до закінчення Другої світової війни; 3) до сучасних днів.

«Криза» політичних партій та її інтерпретація. Причини виникнення всеохоплюючих та картельних партій у другій половині ХХ ст.: соціальні трансформації, нівелювання інтересів різних прошарків суспільства, можливість впливу на електорат на відстані за рахунок потужних медіа-ресурсів, концентрація значних капіталів в межах окремих фінансово-олігархічних груп.

ТЕМА 2. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ І ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

Трактування сутності політичних партій в англ-американській політичній традиції. Т.Гоббс (1588 – 1679) про партії як організованні злочинні угруповання всередині держави. Класифікація політичних партій Д.Юма (1711

– 1116): особисті та реальні політичні партії. Причини негативного трактування сутності політичних партій Т.Гоббсом та Д.Юмом.

Теорія політичних партій Е.Берка (1729 – 1797) – перша спроба легітимації політичних партій. Е.Берк про необхідність і важливість політичних партій для функціонування владних відносин у суспільстві.

Еволюція ставлення до політичних партій в США. Характеристика політичних партій Б.Франкліна, Дж.Медісона, Дж.Вашингтона.

Формування концепції партії в романо-германських політико-правових вченнях. Ш.Монтескє (1689 – 1755) про політичні партії як інститут, що дозволяє зберегти свободу у суспільстві. Ж-Ж.Руссо (1712 – 1778) про партії як загрозу існування загальній волі громадян.

Негативна оцінка політичних партій Г.Гегелем (1770 – 1831) : партії виразники суто суб'єктивних і приватних інтересів. Теорія політичної партії К.Маркса та Ф.Енгельса.

Теорія політичної партії швейцарського вченого Й.К.Блунчлі : релігійно-політичні партії; світські партії; політичні угруповання, які ґрунтуються на соціальних інтересах; чиста форма політичних партій.

Формування класичної теорії політичних партій. Теорія політичних партій Алексіса де Токвіля (1805 – 1859). А.де Токвіль про природне походження політичних партій. Порівняльна характеристика американських і європейських партій А.Токвілем.

Періодизація розвитку уявлень про партії австрійського вченого Г.Трипеля : 1) стадія протидії – до кінця 18 ст.; 2) стадія ігнорування партій – кінець 18 ст. – кінець 19 ст.; 3) стадія визнання і легалізації партій; 4) стадія конституційно-правової інкорпорації.

Класична теорія політичних партій Р.Міхельса, М.Вебера, М.Острогорського (1854 – 1919). Характеристика праці М.Острогорського «Демократія та політичні партії». М.Острогорський про функціонування політичних партій в умовах демократії. Концепція кокусу.

Р.Міхельс про політичні партії в роботі «До соціології партій у сучасній демократії» (1910). «Залізний закон олігархії» Р.Міхельса.

Плебісцитарна модель демократії М.Вебера та місце в ній політичних партій. М.Вебер про історичні етапи розвитку політичних партій. Типологія партій М.Вебера: Харизматичні (вождистькі партії), партії нотаблів, масові партії.

Сучасна теорія політичних партій та партійних систем. Теорія політичних партій і партійних систем М.Дюверже («Політичні партії», 1951р.). Механізм утворення політичних партій, їх класифікація, типологія партійних систем. Вплив виборчих систем на формування партійних систем – «Закони М.Дюверже».

Теорія політичних партій Дж.Сарторі (класифікація партійних систем, вплив виборчої системи, форми правління на функціонування партійних систем), С.Ліпсета та С.Роккана (вплив структурних розмежувань у суспільстві на становлення партійних систем) тощо.

ТЕМА 3. МЕХАНІЗМ УТВОРЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Типологія політичних партій, критерії типологізації. Типологія політичних партій М. Вебера та М. Дюверже.

Типологія політичних партій за ідеологічною ознакою. Ліві, центристські, праві політичні партії. Типологія політичних партій за організаційною будовою: кадрові, масові партії та партії виборців. Типологізація політичних партій за особливостями членства.

Суспільно-політичні доктрини у діяльності політичних партій. Соціалізм в ідеології, політиці та практиці соціал-демократичних та комуністичних партій. Лібералізм та неолібералізм. Консерватизм та неоконсерватизм.

Націоналізм як ідейно-політична доктрина політичних партій. Клерикалізм – ідейна основа політичних партій релігійного спрямування. Екстремістські ідеології в політиці та практиці політичних партій.

ТЕМА 4. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Історична еволюція законодавства про політичні партії. Правова регламентація організації та діяльності політичних партій. Відносини правового регулювання діяльності політичних партій: порядок утворення, тимчасове зупинення і припинення діяльності політичних партій.

Сучасні конституційні доктрини про свободу утворення політичних партій. Законодавчі обмеження щодо утворення партій. Регламент набуття політичними партіями легального статусу. Явочний порядок набуття легального статусу та його характеристика (зареєстровані і незареєстровані партії). Дозвільний порядок утворення і реєстрації партій. Явочно-реєстраційний порядок реєстрації політичних партій. Вимоги щодо реєстрації політичних партій. Вимоги, що стосуються природи і діяльності політичних партій. Вимоги до кількості членів партії. Вимоги стосовно організаційної будови партії. Процедурні вимоги (наявність статуту, програми, проведення установчого з'їзду).

Інститут державної реєстрації політичних партій. Основні види органів реєстрації політичних партій: 1) центральні органи управління (міністерства); 2) судові органи (суди загальної юрисдикції); 3) виборчі комісії; 4) спеціальні адміністративні органи.

Способи утворення політичних партій. Партії виборчого походження, які утворюються навколо парламентських фракцій згуртованих за політичними уподобаннями. Партії зовнішнього походження, які утворюються навколо вже існуючих суспільних організацій (профспілок, селянських спілок, релігійних об'єднань, різного роду товариств тощо).

ТЕМА 5. ФІНАНСОВА, ЕЛЕКТОРАЛЬНА ТА ПАРЛАМЕНТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ЇЇ РЕГУЛЮВАННЯ

Фінансова діяльність політичних партій як об'єкт правового регулювання. Об'єктивні і суб'єктивні чинники, які зумовлюють необхідність фінансового регулювання діяльності політичних партій. Основні цілі регулювання фінансової діяльності політичних партій: а) створення умов для політичної конкуренції; б) матеріальне забезпечення діяльності; в) сприяння ефективному виконанню їх суспільної ролі. Механізм фінансового контролю діяльності політичних партій. Документи, які регламентують фінансову діяльність партій (Конституції, Закони «Про політичні партії», спеціальне виборче законодавство, загальне виборче законодавство).

Фінансові джерела діяльності партій. Власні кошти політичних партій (вступні і членські внески, прибутки від партійних заходів, прибутки від майна та підприємницької діяльності тощо). Приватне фінансування політичних партій (пожертвування фізичних і юридичних осіб). Державне фінансування діяльності політичних партій.

Фінансування політичних партій в країнах Західної Європи.

Виборчий процес та регламентація участі в ньому політичних партій. Принципи регламентації діяльності політичних партій. Допуск до участі політичних партій у виборчому процесі. Складання списків виборців. Висунення політичними партіями своїх кандидатів. Виборчі коаліції та їх утворення та функціонування. Партійні блоки. Формування виборчих комісій.

Парламентські фракції у діяльності парламенту. Критерії утворення парламентських фракцій та їх кількісний склад.

ТЕМА 6. ЕМПІРИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

Індекс ефективної кількості електоральних і парламентських партій (М.Лааксо і Р. Таагапера). Індекс диспропорційності Д. Рає та А. Лейпхарта, індекс пропорційності Р. Гюнтера. Індекс агрегації Л. Масра про ступінь сконцентрованості партійних систем.

Індекс фракційності Д. Рає. Індекс фракційності як критерій класифікації партійних систем. Індекс урядової істотності (індекс урядової участі та індекс урядової відповідальності). Вимірювання індексом впливу партій на діяльність уряду. Індекс Педерсена та вимірювання усталеності партійних уподобань виборців. Індекс Т Ванханен про вплив партій на процес демократизації.

ТЕМА 7. СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ПОЛІТИЧНОЮ ПАРТІЄЮ

Сутність партійної стратегії. Стратегія як системний підхід до вирішення завдань які стоять перед партією. Розробка стратегії партії в залежності від різних суспільно-політичних умов (партійна система, зовнішні фактори, внутрішні фактори). Владна і опозиційна стратегія.

Компоненти партійної стратегії: зовнішній, внутрішній, динамічний, владний. Стратегічне планування та вимоги до нього. Алгоритм стратегічного планування.

Система управління партією: загальні принципи та структура. Основні функції управління – планування, контроль, аналіз, регулювання, координація. Функціональні управлінські групи – стратегічна, оперативна, іміджеві, забезпечення. Функціональний та організаційний потенціал партії. Електоральний потенціал партії та його вимірювання.

Особливості партійного керівництва. Проблема лідерства в партії. Теоретичні засади партійного лідерства. Функції партійного лідерства: стратегічна, інтегративна, комунікативна, ідеологічна, функція вирішення проблем. Імідж партійного лідера та його складові. Основні завдання лідера партії.

ТЕМА 8. СУЧАСНІ ФОРМИ ПАРТІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Теоретичні проблеми організації політичних партій. Залежність організаційної структури від шляху утворення політичних партій.

Організаційні принципи основних типів політичних партій. Ліберально-демократичні (американський тип), соціал-демократичні (європейський тип), тоталітарно-комуністичні (російський тип)

Вісім структурних рівнів сучасної партійної організації. Лідер. Члени партії, які займають важливі державні посади. Депутати парламенту. Партійний апарат. Партійні активісти. Рядові члени партії, Симпатички. Виборці (електорат).

Фракційність в політичних партіях. Типи фракцій. Ідеологічні платформи та особистісні клієнти.

Олігархізація і бюрократизація політичних партій. М. Острогорський та Р. Міхельс про причини даних тенденцій у політичних партіях.

Соціально-класові, інтелектуальні, психологічні та технічні причини олігархізації політичних партій.

Партії і паропартійні (біля, при) організації. Функції паропартійних організацій. Молодіжні організації. Жіночі організації. Професійні організації. Спортивні організації. Дискусійні організації (політичні клуби).

Квазіпартійні організації (уявні). Види квазіпартійних організацій. Соціальні рухи. Суспільні організації. Групи інтересів. Політичні партії і профсоюзи.

ТЕМА 9. МІЖНАРОДНІ ОБ'ЄДНАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Інтернаціонали як форма міжнародних об'єднань політичних партій. Історичні інтернаціонали., причини виникнення, основні напрямки діяльності.

Міжнародне товариство робітників – I Інтернаціонал (Лондон, 1864). Організаційна структура I Інтернаціоналу та його роль у координації

робітничого руху. Розкол в I Інтернаціоналі та виникнення Анархістського інтернаціоналу (1872). Розпуск I Інтернаціоналу (1876).

Утворення II Інтернаціоналу та його головні завдання (1889 – 1914). Бернський інтернаціонал (1914). Другий з половиною Бернський інтернаціонал (1921). Соціалістичний інтернаціонал як об'єднання двох Бернських інтернаціоналів (1923). IV Інтернаціонал (1938) Л. Троцького.

Сучасні інтернаціонали. Соціалістичний інтернаціонал (Франкфурт, 1951). Франкфуртська декларація «Цілі і завдання демократичного соціалізму». Концепція демократичного соціалізму її сутність концепції та основні складові. Діяльність Інтернаціоналу на сучасному етапі.

Ліберальний інтернаціонал (Оксфорд, 1947). Маніфест лібералів. Християнсько-демократичний Інтернаціонал (1982). Витоки інтернаціоналу – Всесвітній союз християнських демократів (1961). Партії члени Інтернаціоналу.

Утворення консервативного інтернаціоналу. Європейський демократичний союз як міжнародне об'єднання консервативних партій (Зальцбург, 1978). Міжнародний демократичний союз (Консервативний інтернаціонал) – Лондон, 1983.

Парламент Європейського Союзу, його партійна структура. Вибори до Європейського парламенту.

ПАРТІЙНІ СИСТЕМИ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

ТЕМА 10. ФОРМУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ ТА ОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ПАРТОГЕНЕЗ

Погляди засновників партології на процеси формування партійних систем. А. Токвіль про особливості формування партійної системи США. Етапи становлення партійної системи США відповідно до теорії Дж. Брайса.

Головні фактори впливу на формування багатопартійних європейських систем відповідно до Дж. Брайса. Ворожнеча багатих і бідних (капіталістів і робітників). Протистояння по пибаннях землеволодіння. Релігійна боротьба. Ворожнеча між національностями. Дискусії про переваги монархічного і республіканського правління. Протистояння по питанню розширення діяльності держави і збільшення свободи торгівлі.

Фактори впливу на генезу партійних (утворення багатопартійних систем) систем за Е.Лоуеллом. Відсутність консенсусу в суспільстві щодо форми правління. Постійна зміна форм правління. Риси національного характеру (відсутність державницьких традицій, небажання утворювати політичні організації тощо). Виборча система. Практика роботи партійних фракцій у парламенті.

Сучасні погляди на генезу партійних систем. М. Дюверже про особливі і загальні фактори впливу на еволюцію партійних систем. Особливі фактори (особисте суперництво між національними лідерами, політична ситуація, етнічні проблеми тощо). Загальні фактори (тип виборчої системи).

С. Ліпсет, С. Роккан про 4 типи соціально-політичних розмежувань та їх вплив на партійну систему. Конфлікт між центром і периферією. Конфлікт між державою і церквою. Конфлікт між містом і селом. Конфлікт між власниками і робітниками. Теорія розмежувань на сучасному етапі. Виокремлення нових типів розмежувань.

ТЕМА 11. ТИПОЛОГІЗАЦІЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ТИПІВ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

Сутність партійної системи та її характеристики. Фактори, які впливають на формування партійних систем. Суспільно-політичні розколи та їх трансформація на партійні системи (теорія С. Роккана). Вплив виборчих систем на формування систем партійних. Закони М. Дюверже.

Класифікація партійних систем, критерії класифікації. Класифікація партійних систем Дж. Сарторі. Однопартійна система. Гегемоністська партійна система. Партійна система домінування. Двопартійна система. Різновиди двопартійних систем. Слабкі і сильні сторони двопартійної системи. Партійні системи США і Великобританії. Партійна система обмеженого плюралізму. Партійна система поляризованого плюралізму. Партійні системи країн Західної Європи (Австрія, Бельгія, Данія). Особливості становлення партійних систем країн Центральної та Східної Європи (Польща, Угорщина, Чехія). Атомізована партійна система.

ТЕМА 12. МОДЕЛІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ У СУЧАСНИХ СУСПІЛЬСТВАХ

Поняття і види функціонування партійної системи. Режим функціонування партійної системи. Види режимів функціонування. Електоральний і парламентський режими. Двохпартійний, багатопартійний та інші режими, які визначаються типом партійної системи. Режим функціонування в парламентських, президентських та напівпрезидентських республіках.

Головні режими функціонування партійної системи за М. Дюверже. Почерговість двох партій при владі. Стабільний розподіл влади між декількома партіями. Синістрізм помірний рух партійної системи від центру вліво або вправо). Домінування однієї партії.

Режими функціонування партійних систем Х. Даалдера (1980). Критерій виокремлення режимів – наявність / відсутність в партійній системі центристських партій. Біпартизм. Система двох з половиною партій. Система де великій партії протистоять ряд дрібних. Двохблокова система. Система домінування. Партійна система з правлячою меншістю. Партійні системи нестійких коаліцій.

Залежність режиму функціонування партійної системи від форми правління, форми державного устрою, політичного режиму. Взаємозалежність партійних і виборчих систем. Партійна система і ЗМК.

ТЕМА 13. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Особливості формування партійних систем країн Західної Європи. Основні чинники впливу на формування партійних систем. Вплив суспільно-політичних розмежувань. Характеристика виборчих систем. Партійні системи і форми правління. Класифікація партійних систем у країнах Західної Європи. Класифікація Дж. Сарторі. Класифікація П. Маєра. Ефективна кількість електоральних та парламентських партій. Величини показників індексів на сучасному етапі та причини такого стану. Ліквідація жорсткого ідеологічного протистояння між капіталістичною і комуністичною системою. Поява нових внутрішніх і глобальних суспільних викликів. «Втома» від традиційних партій. Державне фінансування політичних партій.

Тенденції розвитку партійних систем країн Західної Європи. Збільшення кількості держав, де на виборах перемагають великі партії. Малі партії пов'язані з новими суспільними викликами. Відхід у минуле біпартійних систем. Перетворення партій на державно-суспільний інституту (теорія партійної держави). «Криза партій». Зміна у середовищі лівих партій. Збільшення впливу і популярності правих партій.

ТЕМА 14. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Методологічні засади дослідження політичних партій у суспільствах, які трансформуються. Специфіка функціонування партійних систем на різних стадіях демократичного переходу. Консолідована партійна система. Показники консолідованої партійної системи – зниження рівня партійної фрагментації та рівня електоральної неусталеності партійних уподобань.

Етапи формування партійних систем у країнах ЦСЄ за Дж. Сарторі: поляризації, фрагментації, плюралізму.

Типи партій у країнах ЦСЄ (К. Джанда). Партії масових демократичних рухів. Партії залишки комуністичних партій. Відновлені довоєнні партії. Етнічні партії. Партії нових соціальних цінностей. Екзотичні партії.

Вплив соціально-політичних розмежувань на формування партійних систем (теорія С. Роккана, С. Ліпсета). Г. Голосов про сім проблемних вимірів, які співвідносяться з конфліктними лініями С. Ліпсета і С. Роккана. Культурно-етнічний, релігійний, соціально-економічний, зовнішньополітичний, вимір „місто–село” та вимір „підтримки режиму”.

Основні тенденції розвитку партійних систем країн ЦСЄ. Вплив виборчих систем на формування систем партійних. Вплив форми правління на формування партійних систем.

ТЕМА 15. ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ БАГАТОПАРТІЙНОСТІ

Витоки української багатопартійності: історичний контекст. Політичні партії та суспільні рухи в Україні на початку ХХ 12ар. Політичні партії в

боротьбі за утворення української демократичної держави (1917 – 1920 рр.). суспільно-політичний рух на західноукраїнських землях у міжвоєнний період (1921 – 1939). Суспільно-політичне життя радянської України.

Активізація суспільно-політичного життя в Україні за часів перебудови та перші опозиційні громадські організації та рухи. Український культурологічний клуб. «Товариство Лева». Історико-просвітницька організація «Меморіал», Товариство української мови «Просвіта» ім. Т. Шевченка, Українська гельсінська спілка, Народний Рух України за перебудову.

ТЕМА 16. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Підходи до періодизації становлення партійної системи України. Методологія виокремлення періодів. Періодизація становлення партійної системи відповідно до парламентських електоральних циклів та теорії Дж. Сарторі.

I період – початкової багатопартійності (середина 80-х років – кінець 1991 рр.). Чинники, які суттєвим чином обумовлювали процес партійного будівництва на даному етапі (відміна 5 статті Конституції України про домінуючу роль КПРС, прийняття Акту проголошення незалежності України, проведення референдуму щодо відношення населення України до незалежності).

II період – атомізованої багатопартійності (кінець 1991 – початок 1998 р.) Специфіка партійного будівництва на даному етапі та фактори, які його обумовлювали.

III період – формування системи поляризованого плюралізму (початок 1998 – 2007 рр.). Запровадження змішаної виборчої системи та її вплив на партійне будівництво. Пропорційна виборча система і пер форматування партійного простору в бік багатопартійної двоблокової партійної системи.

IV період, починаючи з 2008 р.. В партійній системі з'являються тенденції до домінування однієї партії.

Класифікація українських політичних партій. Українські ліві, праві та центристи.

ТЕМА 17. УЧАСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ УКРАЇНИ У ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСАХ

Вплив парламентських виборів на формування партійної системи. Методологія аналізу участі політичних партій у виборчому процесі.

Вибори до ВР України 1994 р. та партійність депутатів. Особливості організації та проведення виборів. Структуризація парламенту за ідеологічною ознакою по лінії «ліві – не ліві» політичні сили: прокомуністична «група 239» та націонал-демократична «Народна рада».

Запровадження змішаної виборчої системи та її вплив на результати парламентських виборів 1998 року. Структура електоральної участі політичних партій. Аналіз результатів виборів. Регіональні особливості організації і

проведення виборів та волевиявлення виборців. Політична структуризація ВР України по лінії «пропрезидентські – антипрезидентські сили».

Вибори до ВР України 2002 року. Перемога опозиційних партій на виборах. Невідповідність структури парламенту результатам волевиявлення за партійними списками. Мажоритарний ресурс виборчої системи. Структуризація парламенту – проурядова більшість, ліва опозиція, правоцентристська опозиція.

Парламентські вибори 2006 та 2007 рр., їх порівняльний аналіз. Впровадження пропорційної виборчої системи. Оцінка електорального ефекту пропорційної системи. Регіональне структурування партійного простору України – небезпека розколу на Захід і Схід. Структуризація і причини розпуску Українського парламенту.

ТЕМА 18. РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ. ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПАРТІЙНОЇ СТРУКТУРИ ЗАКАРПАТТЯ.

Електоральні та традиції партійного будівництва на Закарпатті. Особливості формування партійного простору області – аналіз вирішальних чинників впливу. Динаміка утворення обласних осередків політичних партій 1991 – 2007 рр. Характеристика основних етапів становлення партійної структури краю.

I етап – від початку перебудови до виборів виборів у республіканську та місцеві ради народних депутатів. Участь у виборах національно-культурних товариств краю. Завгальна характеристика виборів.

II етап – (1990 – 1995) – етап формування початкового партійного спектру області. Утворення перших квазіпартійних утворень на теренах області – Демократична ліга національностей Закарпаття та Українська народна рада Закарпаття. Програмні напрямки діяльності даних утворень. Участь осередків політичних партій у виборах 1994 року.

III етап – (1996 – 2002 рр.), який пов'язаний з інституціоналізацією центристських партій у партійній структурі області. Участь осередків політичних партій у парламентських та місцевих виборах 1998 та 2002 років: порівняльний аналіз.

Конфігурація партійного простору області після виборів 2002 року. Вплив «помаранчевої революції» на розбудову партійної структури. Феномен угорських партій і перемога їх у виборах до місцевих органів влади в 2006 році. Участь обласних осередків політичних партій у позачергових виборах 2007 року. IV ЕТАП – (2002 – 2008) та V етап, починаючи з 2008 року.

3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1. ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ, ЇХ СУТНІСТЬ, ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ, МІСЦЕ В СИСТЕМІ ВЛАДНИХ ВІДНОСИН (2 год.)

1. Партологія як наука та навчальна дисципліна.
2. Сутність та основні функції політичних партій
3. Характеристика основних етапів патогенезу
 - А) Аристократичні угруповання, партії-клуби
 - Б) Масові політичні партії, їх характеристика та причини виникнення
 - В) Всеохоплюючі та картельні партії, їх сутність особливості функціонування у модерних суспільствах
 - Г) Партії «нової хвилі»
4. Перспективи та тенденції розвитку політичних партій у сучасному світі

ТЕМА 2. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТЕОРІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ І ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ (2 год.)

1. Загальна характеристика становлення теорії політичних партій
2. Мислителі епохи Нового часу про сутність і призначення політичних партій
(А. Токвіль, Дж. Міль, Дж. Медісон, Ш. Монтескє, Ж.-Ж. Руссо та інші).
3. Теорія партійного кокусу М. Острогорського
4. Залізний закон олігархії Р. Міхельса і політичні партії
5. Теорія партій М. Вебера
6. Теорія партій і партійних систем М. Дюверже.
7. Теорія партій К. Джанди
8. Теорія соціально-політичних розмежувань С. Роккана та С. Ліпсета
9. Основні напрямки дослідження політичних партій в Росії та Україні

ТЕМА 3. МЕХАНІЗМ УТВОРЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

1. Передумови та шляхи утворення політичних партій
2. Громадянське суспільство, тип партій і моделі демократії
3. Роль ідеології в життєдіяльності політичних партій. Основні ідеологічні доктрини сучасності
4. Класифікація політичних партій

ТЕМА 4. ФІНАНСОВА, ЕЛЕКТОРАЛЬНА, ПАРЛАМЕНТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ

1. Порядок утворення, тимчасового зупинення й припинення діяльності політичних партій
2. Регулювання фінансової діяльності політичних партій
3. Електоральна та парламентська діяльність політичних партій

ТЕМА 5. ЕМПІРИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ І ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

1. Індекс ефективної кількості електоральних і парламентських партій
2. Індекс агрегації про ступінь сконцентрованості партійних систем
3. Індeksi пропорційності та диспропорційності
4. Індекс усталеності партійних уподобань Педерсена
5. Індекс Т. Ванханена про вплив політичних партій на процес демократизації

ТЕМА 6. СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ПОЛІТИЧНОЮ ПАРТІЄЮ

1. Стратегія управління партією, сутність, види, функції
2. Розробка стратегії управління політичною партією
3. Особливості партійного керівництва

ТЕМА 7. СУЧАСНІ ФОРМИ ПАРТІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

1. Теоретичні проблеми організації політичних партій. Організаційні принципи основних типів політичних партій.
2. Олігархізація і бюрократизація політичних партій
3. Парapартійні та квазіпартійні організації
4. Політичні партії і профсоюзи. Політичні партії і соціальні рухи та групи інтересів.

ТЕМА 8. МІЖНАРОДНІ ОБ'ЄДНАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ.

1. Інтернаціонали як форма об'єднання політичних партій. Комуністичний інтернаціонал.
2. Соціалістичний інтернаціонал: причини виникнення, програмні положення, напрямки діяльності на сучасному етапі
3. Ліберальний та консервативний інтернаціонал
4. Парламент Європейського Союзу. Партійна структура та організація виборів.

ТЕМА 9. ФОРМУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ ТА ОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ПАРТОГЕНЕЗ

1. Партійна система: сутність, основні функції.
2. Погляди засновників партології на процеси формування партійних систем.
3. Сучасні погляди на генезу партійних систем та чинники, які цей процес обумовлюють.

ТЕМА 10. ТИПОЛОГІЗАЦІЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

1. Типологізація партійних систем за кількісним критерієм

2. Типологізація партійних систем за змішаним кількісно-якісним критерієм
 - А) Типологізація Дж. Сарторі;
 - Б) Типологізація Ж. Блонделя.
3. Порівняльний аналіз одно, двох та багатопартійних систем (позитиви і недоліки в процесі функціонування).

ТЕМА 11. МОДЕЛІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

1. Поняття і види функціонування партійних систем
2. Режими функціонування партійних систем М. Дюверже.
3. Режими функціонування партійних систем Х. Даалдера.
4. Залежність функціонування партійної системи від виборчого процесу, форми правління, політичного режиму.

ТЕМА 12. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

1. Основні чинники впливу на формування партійних систем країн Західної Європи
2. Типи партійних систем в країнах Західної Європи
3. Основні тенденції розвитку партійних систем країн Західної Європи
4. Партійна система Німеччини
5. Партійна система Франції
6. Партійна система Англії

ТЕМА 13. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

1. Основні чинники впливу на формування партійних систем країн Центрально-Східної Європи
2. Типи партійних систем країн ЦСЄ
3. Основні тенденції розвитку партійних систем ЦСЄ
4. Партійна система Польщі
5. Партійна система Росії
6. Партійна система Чехії

ТЕМА 14. ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ БАГАТОПАРТІЙНОСТІ

1. Політичні партії і рухи в Україні на початку ХХ ст.
2. Політичні партії в боротьбі за утворення демократичної держави 1917 – 1920 рр.
3. Суспільно-політичні рухи на західноукраїнських землях у міжвоєнний період
4. Характеристика діяльності та програмних установок перших опозиційних організацій за часів перебудови (1985 – 1990)

ТЕМА 16. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

1. Етапи еволюції партійної системи України. Атомізована багатопартійність (1991 – 1998)
А) Участь політичних партій у парламентських, місцевих та президентських виборах 1994.
2. Особливості функціонування української партійної системи 1998 – 2010 рр.
А) Участь політичних партій у парламентських, президентських та місцевих виборах
3. Тенденції розвитку багатопартійності в Україні після місцевих і президентських виборів 2010 р.
А) Участь політичних партій у місцевих та президентських виборах 2010 р.
4. Класифікація українських політичних партій.

ТЕМА 17. ОСНОВНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПАРТІЙНОЇ СТРУКТУРИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

1. Електоральні традиції та традиції партійного будівництва на Закарпатті.
2. Основні етапи становлення партійної структури краю та аналіз основних чинників впливу на даний процес
А) Участь партійних осередків у парламентських виборах
Б) Участь партійних осередків у президентських виборах
В) Участь партійних осередків у місцевих виборах
3. Характеристика найвпливовіших осередків політичних партій Закарпаття: електоральний, кадровий, фінансовий, організаційний потенціал.
4. Феномен угорських політичних партій

3. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. У формі таблиці зробити порівняльний аналіз різних етапів становлення політичних партій. Йдеться про аристократичні угруповання, політичні клуби, масові політичні партії, всеохоплюючі політичні партії, картельні політичні партії та партії «нової хвилі».
2. Охарактеризувати та зробити порівняльний аналіз (у вигляді таблиці) європейського та американського шляхів утворення політичних партій.
3. Охарактеризувати та зробити порівняльний аналіз принципів організації основних типів політичних партій.
4. Охарактеризувати основні міжнародні об'єднання політичних партій. Історичні Інтернаціонали. Сучасні Інтернаціонали. Участь партій у роботі Європарламенту (охарактеризувати особливості виборів у Європарламент).

5. Аналіз праць мислителів Нового часу та сучасності у аспекті розгляду ними партійної проблематики. Підготовка реферату за результатами аналізу.
6. Охарактеризувати емпіричні методи аналізу партій та партійних систем. Індекс фракційності. Індекс агрегації. Ефективне число електоральних та парламентських партій. Індекс електоральної нестійкості тощо. Прорахувати вказані індекси взявши за основу результати виборів до Українського парламенту (2007, 2012 рр.).
7. Описати та охарактеризувати основні чинники впливу на еволюцію партійних систем. Йдеться про соціетальні та інституційні. Розглядаючи соціетальні чинники акцентувати увагу на соціально-політичних розмежуваннях, а аналізуючи інституційні – на нормативно-правовій базі функціонування партійних систем, формі правління, формі державного устрою, виборчій системі. Аналіз чинників здійснити взявши для прикладу партійну систему України, Польщі, Росії, Словаччини і т. д.
8. Описати особливості становлення партійних систем країн ЦСЄ
9. Описати особливості становлення партійних систем країн Західної Європи
- 10.Зробити аналіз партійної системи однієї з обраних країн за наступною логічною схемою: а) форма правління та форма державного устрою; б) виборча система, закон про політичні партії; в) суспільно-політичні розмежування та їх вплив на еволюцію партійної системи; г) емпіричні показники функціонування партійної системи (індекс фракційності, індекс агрегації, ефективне число партій тощо).
- 11.У вигляді таблиці зробити порівняльний аналіз участі політичних партій у парламентських виборах в Україні.
- 12.Охарактеризувати особливості перебігу виборчих кампаній на Закарпатті (парламентські, президентські, місцеві вибори) та участь у них осередків

4.ТЕМИ РЕФЕРАТІВ ТА КУРСОВИХ РОБІТ

- 1.Історичні етапи становлення політичних партій.
2. Політичні партії: сутність, класифікація, функції в системі владних відносин.
3. Політико-правове регулювання діяльності політичних партій у країнах Європи.
4. Політичні партії у перехідних суспільствах.
5. Емпіричний аналіз функціонування партійних систем у політичній науці.
6. А.Лейпхарт про виникнення політичних партій.
7. Витоки та передумови виникнення масових політичних партій (охарактеризувати на прикладі країн Західної Європи та США).
8. Теорія “кризи політичних партій” та її інтерпретації.
9. Етапи становлення теорії політичних партій і партійних систем: загальна характеристика.

- 10.Формування класичної теорії політичних партій (А. де Токвіль, Г.Еллінек, М.Острогорський, Р.Міхельс, М.Вебер).
- 11.Теорія політичних партій М.Острогорського.
- 12.Теорія політичних партій Р.Міхельса.
- 13.Теорія політичних партій М.Вебера.
- 14.Характер та специфіка функціонування регіональних партій.
- 15.Теорія політичних х партій та партійних систем М.Дюверже.
- 16.Теорія політичних партій та партійних систем Дж.Сарторі.
- 17.Партійні коаліції, сутність основні типи.
- 18.Основні типи партійних систем сучасності (порівняльний аналіз або аналіз конкретного типу партійної системи).
- 19.Особливості формування партійних систем та аналіз чинників, які даний процес обумовлюють.
- 20.Порівняльний аналіз основних типів партійних систем сучасності.
- 21.Модель становлення та функціонування партійних систем С. Ліпсета та С.Роккана.
- 22.Партійна система США.
- 23.Партійна система Великої Британії.
- 24.Партійна система Німеччини.
- 25.Партійна система Італії.
- 26.Партійна система Франції.
- 27.Партійна система Угорщини.
- 28.Партійна система Румунії.
- 29.Партійна система Словаччини.
- 30.Партійна система Чехії.
- 31.Партійна система Польщі.
- 32.Етапи становлення партійної системи України.
- 33.Діяльність осередків політичних партій в Закарпатській області.
- 34.Емпіричні методи дослідження партійних систем (індекс ефективної кількості партій, індекс агрегації та інші).
- 35.Партійна система України: регіональний вимір впливовості політичних партій.
- 36.Нормативно-правова основа діяльності політичних партій:Україна і світовий досвід.
- 37.Вплив соціальних розмежувань на формування партійних систем (аналіз на прикладі однієї з країн ЦСЄ).
- 38.Вплив соціальних розмежувань на формування партійної системи України.
- 39.Становлення партійної системи в умовах суспільства, що трансформується.
- 40.Вплив парламентських електоральних циклів на еволюцію партійної системи України.
- 41.Тенденції розвитку сучасних політичних партій
42. Картельні партії, їх сутність та основні характерні ознаки.
- 43.Основні тенденції розвитку партійних систем країн Центрально-Східної Європи

44. Основні тенденції розвитку країн Західної Європи
45. Тенденції розвитку партійних країн Латинської Америки
46. Вплив виборчих систем на формування систем партійних (аналіз на прикладі ряду обраних країн)
47. Порівняльний аналіз еволюції партійних систем України і Росії
48. Порівняльний аналіз еволюції партійних систем в країнах ЦСЄ (на прикладі обраних країн)

5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Охарактеризувати основні етапи історичного розвитку політичних партій
2. Теорія “кризи” політичних партій. Політичні партії у постіндустріальному суспільстві.
3. Основні віхи формування теорії політичних партій
4. Політична партія, сутність, місце в політичній системі суспільства
5. Лібералізм як ідеологічна основа діяльності політичних партій
6. Партійна програма: сутність та основні функції. Охарактеризувати програму однієї з політичних партій України
7. Ідеологія політичних партій. Охарактеризувати основні ідеологічні доктрини сучасності.
8. Поняття “партійна система”. Системний підхід в партіології
9. Становлення партійної системи України (1985 – 1998 рр.). Охарактеризувати процес партійного будівництва, участь у виборах.
10. Охарактеризувати фактори, які визначають конфігурацію партійних систем (соціально-політичні поділи, виборча система, історичні традиції тощо).
11. Становлення партійної системи України (1998 – поч. 2007 рр.). Охарактеризувати особливості партійного будівництва.
12. Картельні політичні партії. Сутність, характеристика.
13. Партійна система України (2008 – 2012 рр.). Охарактеризувати особливості партійного будівництва.
14. Теорія політичних партій К. Джанди
15. Партійна система поляризованого плюралізму
16. Партійна система обмеженого плюралізму
17. Теорія соціально-політичних розмежувань С. Ліпсета та С. Роккана.
18. Участь політичних партій України у парламентських виборах 1998 та 2002 рр.
19. Участь політичних партій України у парламентських виборах 2006 р.
20. Фінансова діяльність політичних партій та її регламентація. Аналіз світового досвіду та українських реалій.
21. Участь політичних партій України у місцевих виборах 2010 року.
22. Теорія політичних партій М. Острогорського
23. Способи та порядок утворення політичних партій

24. Теорія політичних партій М.Дюверже
25. Правові основи діяльності політичних партій в Україні.
26. Правові основи участі політичних партій України у виборчому процесі. Охарактеризувати Закони України про вибори депутатів місцевих рад та Верховної Ради України.
27. Організаційна структура політичних партій в Україні.
28. Етапи становлення партійної системи України: загальна характеристика
29. Партологія як наука та навчальна дисципліна
30. Теорія політичних партій М. Вебера
31. «Соціологічні закони» М. Дюверже
32. Основні тенденції розвитку партійних систем країн Західної Європи
33. Партійна система Угорщини
34. Партійна система Польщі
35. Партійна система Німеччини
36. Партійна система США
37. Основні тенденції розвитку партійних систем країн Центрально-Східної Європи
38. Партійна структура Закарпатської області: характеристика основних етапів становлення
39. Партійна система Росії
40. Емпіричні методи дослідження політичних партій і партійних систем. Індекс агрегації та фракційності
41. Участь осередків політичних партій Закарпатської області в місцевих виборах та виборах до Верховної ради України 1998 та 2002 рр.
42. Участь осередків політичних партій Закарпатської області в місцевих виборах та виборах до Верховної ради України 2006 р.
43. Участь осередків політичних партій Закарпатської області в місцевих виборах 2010 р. р.
44. Емпіричні методи дослідження політичних партій і партійних систем. Індекс ефективної кількості електоральних та парламентських партій
45. Емпіричні методи дослідження політичних партій і партійних систем. Індекс пропорційності / диспропорційності
46. Вплив партій на демократизацію партійної системи. Індекс Т. Ванханена
47. Інституціоналізація політичних партій. Характеристика етапів.
48. Громадянське суспільство, типи партій та моделі демократії
49. Масові політичні партії, сутність характеристика
50. Соціалізм в ідеології, політиці та практиці соціал-демократичних та комуністичних партій
51. Націоналізм як ідейно-політична доктрина політичних партій
52. Консерватизм як ідейно-політична доктрина політичних партій
53. Вплив форми правління на конфігурацію партійних систем
54. Класифікація партійних систем М. Дюверже (кількісний критерій)
55. Класифікація партійних систем Дж. Сарторі
56. Класифікація партійних систем Ж. Блонделя

57. Порівняльний аналіз одно, двох, багатопартійних систем. Позитивні риси та недоліки.
58. Електоральна та парламентська діяльність політичних партій
59. А. Токвіль про політичні партії в США
60. Негативний підхід до трактування сутності політичних партій в політичній науці
61. Позитивний підхід до трактування сутності партій в політичній науці
62. Передумови та шляхи утворення політичних партій. Історія і сучасність
63. Американський та європейський шляхи утворення політичних партій.
64. Типологія політичних партій Р. Гантера та Л. Даймонда
65. Класифікації українських партій за ідеологічною ознакою та способом утворення
66. Олігархізація та бюрократизація політичних партій
67. Організаційна структура сучасних типів політичних партій
68. Паропартійні та квазіпартійні організації
69. Політичні партії і профсоюзи. Політичні партії і соціальні рухи та групи інтересів
70. Партійна структура та вибори до Європейського парламенту.
71. Інтернаціонали як форма об'єднання політичних партій. Комуністичний інтернаціонал.
71. Соціалістичний Інтернаціонал.
72. Ліберальний та Консервативний Інтернаціонали
73. Політичні партії і рухи в Україні на поч. XX ст..
74. Політичні партії в боротьбі за утворення демократичної держави 1917 – 1920 рр.
75. Суспільно-політичні рухи на західноукраїнських землях у міжвоєнний період
76. Угорські політичні партії на Закарпатті
77. Режими функціонування партійних систем М. Дюверже.
78. Режими функціонування партійних систем Х. Даалдера

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Алмонд Г. Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор: Учебное пособие / Г. Алмонд, Дж. Пауэлл, К. Стром, Р. Далтон . – М., 2002. – 537 с.
2. Ашихмина Я. Концептуальное осмысление понятия «электоральный цикл» на материале исследований политических трансформаций в Российской Федерации в 2013–2014 гг. *ПОЛИТЕКС*. Том 1. № 4. С. 68–81.
3. Бадаева А. Ультраправые в Западной Европе: на пределе возможностей. *Международная экономика и международные отношения*. 2018. № 2. С. 37–46.
4. Балашова О. Дослідження партійної системи через призму кількісної методології. *Політичне життя*. 2018. № 2. С. 5–13.

5. Бевз Т. Інституціоналізація політичних партій як процес. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2011. № 3(53). С.31–45.
6. Вайнштейн Г. Трансформация западноевропейского политического ландшафта и институционализация антисистемной политики. *Мировая экономика и международные отношения*. 2018. Том 62 (№ 5). С. 17–28.
7. Вайнштейн Г. Евроскептицизм: новый фактор европейской политике. *Мировая экономика и международные отношения*. 2015. № 8. С.40–48.
8. Вайнштейн Г. Европейский популизм в конце 2010-х. *Мировая экономика и международные отношения*. 2018. № 3. С.29–38.
9. Вишняк О. Політична система України в соціологічному вимірі: динаміка членства в політичних партіях та партійної ідентифікації громадян. *Українське суспільство. Двадцять років незалежності: соціологічний моніторинг: у 2-х т. Т. 1. Аналітичні матеріали / за ред. В. Ворони, М. Шульги. К.: Ін-т соціології НАН України, 2011. С. 160–178.*
10. Вебер М. Политика как призвание и профессия. Избранные произведения. Москва: Прогресс, 1990. С. 644–705.
11. Волгов М. Багаторівневі політичні партії та тренд децентралізації: теоретичний аспект у сучасному англomовному науковому дискурсі. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2013 . № 6 (68). С.198–207.
12. Гайворонский Ю. Консолидация партийных систем в контексте трансформации электорального пространства и политических режимов. На примере стран Балканского региона. *Полития*. 2014.-№2. С.141–154.
13. Голосов Г., Григорьев В. Национализация партийной системы: российская специфика. *Политическая наука*. 2015. №1. С.128–156.
14. Гонюкова Л. Політичні партії як інститут державної політики та управління: теоретико-методологічний аналіз. К.: НАДУ, 2009. 392 с.
15. Гантер Р. Виды политических партий: Новая типология / Р. Гантер, Л. Даймонд // *Политическая наука: Политические партии и партийные системы в современном мире*. – 2006. – № 1. – С. 54 – 61.
16. Голосов Г.В. Сравнительная политология: Учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. / Г. В. Голосов – Изд-во Европ. ун-та в С.-Петербурге, 2001. – 368 с.
17. Голосов Г.В. Форматы партийных систем в новых демократиях: институциональные факторы неустойчивости и фрагментации / Г. Голосов // *Полис*. – 1998. – № 1. – С. 106 – 129.
18. Деттербек К. Картельные партии в Западной Европе / К. Деттербек // *Политическая наука: Политические партии и партийные системы в современном мире*. – 2006. – № 1. – С. 45 – 54.
19. Джанда К. Сравнение политических партий: исследование и теория. Современная сравнительная политология. Хрестоматия. М.: Московский общественный научный фонд, 1997. С. 84–143.
20. Динаміка партійного представництва в Україні після Революції Гідності. К.: ТОВ «Агенство Україна», 2016. 44 с.

- 21.Дюверже М. Политические партии / М. Дюверже. – М.: Академический Проект, 2002 – 560с.
- 22.Ефективність політичних партій: проблеми та перспективи. *Парламент. Інформаційно-аналітичне видання «Лабораторії законодавчих ініціатив»*. 2007. № 1. С. 2–45.
- 23.Электоральные процессы в Европейском Союзе (середина второго десятилетия XXI века). Москва: Институт Европы, 2016. 116 с.
- 24.Игнаци П. Партии и демократия в постиндустриальную эру / П. Игнаци // Политическая наука: Научн. Журн. / РАН. ИНИОН. Центр социальных научн.-информ. Исслед. Отд. Полит. Науки; Росс. Асоц. Полит.науки; Ред. кол: Е. Ю. Мелешкина – гл. ред. и др. – М.: ИНИОН РАН, 2010. – № 4: Политические партии, демократия и качество государственного управления в современном обществе / Ред. и сост. Номера А. Н. Кулик. – С. 49 – 77.
- 25.Исаев Б. А. Теория партий и партийных систем: Учебное пособие для студентов вузов / Б. А. Исаев. – М.:Аспект Пресс, 2008. – 367 с.
- 26.Завадская М. Проблема измерения политической институционализации: современное состояние исследований. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-izmereniya-politicheskoy-institutsionalizatsii-sovremennoe-sostoyanie-issledovaniy/viewer> (16.12.2019)
- 27.Зеленько Г. Співвідношення процесів правової та політичної інституціалізації політичних партій: українська практика. *Партійна система сучасної України: еволюція, тенденції та перспективи розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 24–25 листопада 2011 р.* К.: ІПіЕНД, 2012. С. 205–221.
- 28.Кармазіна М. Політичні партії в Україні. 2014–2017 рр. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України, 2018. 168 с.
- 29.Кац Р. С. Картельные партии: Возвращение к тезису / Р. Кац, П. Мэйр // Политическая наука: Научн. Журн. / РАН. ИНИОН. Центр социальных научн.-информ. Исслед. Отд. Полит. Науки; Росс. Асоц. Полит.науки; Ред. кол: Е. Ю. Мелешкина – гл. ред. и др. – М.: ИНИОН РАН, 2010. – № 4: Политические партии, демократия и качество государственного управления в современном обществе / Ред. и сост. Номера А. Н. Кулик. – С. 77 – 113.
- 30.Кодекс належної практики у виборчих справах. Керівні принципи та пояснювальна доповідь, ухвалені Венеціанською комісією на 52-й сесії (Венеція, 18-19 жовтня 2002 року), Європейська комісія за демократію через право, CDL-AD (2002) 023 rev. URL: [http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDLAD\(2002\)023rev-ukr.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDLAD(2002)023rev-ukr.pdf).
- 31.Кынев А. Партии и выборы в современной России: эволюция и деволюция / А. Кынев, А. Любимов. – М.: Фонд «Либеральная миссия», 2011. – 792 с.
- 32.Мартьянов Д. Сравнительный анализ постматериалистических партий (на примере «зелёных» и пиратов). *Вестник Пермского университета. Политология*. 2013. № 2. С. 20–32.

- 33.Мацієвський Ю. У пастці гібридності: зигзаги трансформацій політичного режиму в Україні (1991–2014). Чернівці: Книга – XXI, 2016. 277 с.
- 34.Мейнверінг С. Президентська система, багатопартійні системи і демократія: складне рівняння. *Демократія: Антологія* / Упоряд. О. Проценко. К.: Смолоскип, 2005. С. 834–861.
- 35.Мелешевич А. Проблеми інституціоналізації та перспективи розвитку партійної системи України. *Партійна система сучасної України: еволюція, тенденції та перспективи розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 24–25 листопада 2011 р.* К.: ІПіЕНД, 2012. С. 46–64.
- 36.Молочко П. Інституціональні особливості функціонування та діяльності політичних партій в Україні. *Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей.* Чернівці: Чернівецький національний університет, 2016. Т.33-34. С.292–301.
- 37.Михалева Г. Российские политические партии в контексте трансформации / Г. Михалева. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 352 с.
- 38.Обушний М. Партологія: Навчальний посібник / М. Обушний, М. Примуш, Ю. Шведа / За ред.. М. І. Обушного. – К.: Арістей, 2006. – 432 с.
- 39.Остапець Ю. Електоральні процеси на Закарпатті у контексті загальнонаціональних виборів. Ужгород: «Ліра», 2016. 412 с.
- 40.Остапець Ю., Гайданка Є., Ключкович А. Марадик Н. Еволюція партійних систем країн Вишеградської четвірки: досвід для України. Серія «Studia Regionalistica» / № 8; НДІ політичної регіоналістики; ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; Агенція досліджень регіонального соціуму «Карпатія». Ужгород: ПП Данило С. І., 2014. 256 с.
- 41.Остапець Ю., Ільтьо Г. Вплив президентських і парламентських виборів 2019 року на акторний склад та конфігурацію партійної системи України. *Вісник Львівського університету. Серія Філософсько-політологічні студії.* 2019. Випуск 26. С. 159–170.
- 42.Остапець Ю., Шестак Н., Дудінська І. Еволюція партійної системи України в умовах трансформації соціальних і політичних. Серія «Studia Regionalistica» / № 9; НДІ політичної регіоналістики; ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; Агенція досліджень регіонального соціуму «Карпатія». – Уж-город: ЗІППО, 2016. 252 с.
- 43.Политическая конкуренция и партии в государствах постсоветского пространства / РАН. ИНИОН.; Ред.-сост. Мелешкина Е. Ю., Михалева Г. М. – М.: ИНИОН РАН, 2009. – 272 с.
- 44.Политическая наука: Социально-политические размеживания и консолидация партийных систем. М.: ИНИОН РАН, 2004. № 4. 244 с.
- 45.Политическая наука: Политические партии и партийные системы в современном мире. – М.: ИНИОН РАН, 2006. № 1. 284 с.
46. Политическая наука: Политические партии, демократия и качество государственного управления. М.: ИНИОН РАН, 2010. № 4. 232 с.
- 47.Политическая наука: Партии в соревновательных и несоревновательных политических системах. М.: ИНИОН РАН, 2015. № 1. 273 с.

48. Политическая наука: Выборы и электоральные исследования. М.: ИНИОН РАН, 2019. 279 с.
49. Политические системы современных государств: Энциклопедический справочник: в 4 т. – Т. 1: Европа / МГИМО (У) МИД России, ИНПО; гл. ред. А. Торкунов, научн. Ред. А. Мельвиль, отв. Ред. М. Миронюк. – М.: ОАО «Московские учебники и Картолитография», 2009. – 616 с.
50. Примуш М. Політичні партії: історія та теорія. Навчальний посібник / М. Примуш. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 416 с.
51. Пространственные факторы в формировании партийных систем. Диалог американистов и постсоветологов / Под ред. К.Мацазито. – Саппоро, 2002. – 110 с.
52. Рибій О. Партійна картелізація: новий рівень взаємовідносин партій, держави та суспільства. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних ім. І.Ф.Кураса НАН України*. 2011. № 3 (53). С.45–56.
53. Рибій О. Критерії та інші орієнтири для аналізу рівня інституціоналізації партійної системи та політичних партій в Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних ім. І.Ф.Кураса НАН України*. 2012. № 3 (59). С.98–108.
54. Романюк А. С. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи: Монографія. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 391 с.
55. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Вишеградської групи та інших країн Центрально-Східної Європи: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 548 с.
56. Сморгунов Л. Современная сравнительная политология. М.: РОССПЭН, 2002. 472 с.
57. Сморгунов Л. Феномен новых партий и его влияние на электоральное поведение. *Человек. Сообщество. Управление*. 2008. № 1. С.4–16.
58. Сморгунов Л. Сетевые политические партии. *Полис. Политические исследования*. 2014. № 4. С. 21–37.
59. Сарторі Дж. Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів. – К.: Артек, 2001. – 224 с.
60. Соловьев Э. Эволюция партийных систем: новая точка бифуркации? *Контуры глобальных трансформаций*. 2018. Том 11. № 3. С.185–198.
61. Спасский Е. Трансформация политических партий и их типологическая концептуализация: опыт западной партологии. *Полития*. 2008. № 2. С.103–111.
62. Теория и методы в современной политической науке: Первая попытка теоретического синтеза / под. ред. С. У. Ларсена; [пер. с англ. Е. А. Жуковой]. – М.: РОССПЭН, 2009. – 751 с.
63. Теория партий и партийных систем: Учебное пособие для студентов вузов. М.: АспектПресс, 2008. 367.
64. Теория партий и партийных систем: Хрестоматия. М.: Аспект Пресс, 2008. 400 с.

65. Трансформація партійної системи: український досвід у європейському контексті / За ред. Ю.Якименка. Київ: Центр Разумкова, 2017. 428 с.
66. Туровский Р. Национализация и регионализация партийных систем: подходы к исследованию. *Полития*. 2016. №1. С.162–180.
67. Уоллерстайн М. Избирательные системы, партии и политическая стабильность // *Полис*. – 1992. – № 5 – 6.
68. Холодковский К. Перестройка западноевропейской партийной системы. *Мировая экономика и международные отношения*. 2016. № 7. С.16–24.
69. Чахар Р. Учредительные выборы и их значение для процесса трансформации политических систем государств Центральной Европы. *Политическая концептология*. 2015. № 1. С.231–236.
70. Швейцер В. Партии и движения политической альтернативы современной Европы. Научно-аналитический вестник ИЕ РАН. 2018. № 3. С.43–47.
71. Шведа Ю. Партії і вибори: енциклопедичний словник / Ю. Шведа. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 750 с.
72. Шведа Ю. Політичні партії у виборах: теорія і практика виборчої кампанії: нав.-мет. посіб. / Ю. Шведа. – К.: Знання, 2012. – 373 с.
73. Шведа Ю. Теорія політичних партій та партійних систем: Навч. посібник / Ю. Шведа. – Львів: Тріада плюс, 2004. 528 с.
74. Шипунов Г. Політичні партії «нової політики»: основні підходи до концептуалізації й індикатори визначення. *Вісник Львівського університету. Серія Філософсько-політологічні студії*. 2018. Випуск 17. С. 248–255.
75. Шмачкова Т.В. Из основ политологии Запада (Характер режимов, гражданское общество и партийные системы при демократии) // *Полис*. – 1992. – №2.
76. Щербак А. Коалиционная политика и дефрагментация партийной системы: сравнительный анализ (на примере Польши, России и Украины). *Общественные науки и современность*. 2003. № 4. С. 47–62.
77. Янішевський С. Локальні політичні проекти: чинники виникнення та перспективи політичної діяльності (за підсумками місцевих виборів-2015). URL: <http://www.niss.gov.ua/catalogue/8>
78. Яшлавский Э. Антииммигрантские парии Европы: фальстарт или новое дыхание. *Контуры глобальных трансформаций*. 2018. Том 11. № 3. С.230–245.